

2.10.2009 Dnro 476/401/2009

Maa- ja metsätalousministeriö
PL 30
00023 Valtioneuvosto

Viite: Maa- ja metsätalousministeriön lausuntopyyntö MMM080:00/2004, 11.9.2009.

LAUSUNTO SUOMEN JA RUOTSIN VÄLISESTÄ RAJAJOKISOPIMUKSESTA

Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokselta lausuntoa ehdotuksesta uudeksi Suomen ja Ruotsin väliseksi rajajokisopimukseksi. Tutkimuslaitos keskittyy lausuntopyynnön mukaisesti kalastussääntöön ja sen perusteluihin ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Esitys uudeksi rajajokisopimukseksi sisältää runsaasti kalastusta koskevia yksityiskohtia, joista osa on säilytetty nykyisen sopimuksen tai vuonna 2004 esitetyn sopimusehdotuksen kanssa samansisältöisinä. Tutkimuslaitos on esittänyt näkemyksiään näistä asioista aiemmissa lausunnoissaan (mm. RKTL 114/401/2005, 307/401/2002, 296/401/1997, 229/401/1996 ja 265/451/1994).

Tässä lausunnossa käsitellään vain niitä kohtia, jotka ovat joko keskeisiä vaikutuksiltaan tai jotka tulevat tässä yhteydessä ensimmäistä kertaa esille tai joista esitettyjä näkemyksiä on tarkistettava muuttuneiden olosuhteiden vuoksi.

Kalakantojen tilan asettamat lähtökohdat

Vaelluskalakantojen tila, uhkatekijät ja kalastukseen vaikuttavat tekijät ovat vaihdelleet voimakkaasti ja nopeasti. Esimerkkeinä mainittakoon M74-kuolleisuuden vaihtelu, merivaelluksen luonnollisen kuolevuuden muutokset sekä ajoverkkojen käyttökielto Itämerellä. Vaihtelua esiintyy todennäköisesti jatkossakin. Sopimuksen piirissä oleva alue on lisääntymään pyrkivien kalojen vaellusreitien päätepiste, jossa lopullisesti määräytyy kutevan kannan koko ja rakenne. On tärkeää, että sopimus tarjoaa mahdollisuuden nopeisiin ja tehokkaisiin muutoksiin vaelluskalavarojen hoidossa.

Tornionjoen **lohikannan** tila elpyi huomattavasti 1990-luvun loppupuoliskolla. Kuluvana vuosikymmenenä elpyminen on jatkunut hidastuneena ja luontaisen kantasyklin mukaisesti vaihdellen. Kansainvälisen merentutkimusneuvoston (ICES) arvion mukaan Tornionjoki tuottaa lohenpoikasia nykyisin selvästi yli puolet joen potentiaalisesta poikastuotantokyvystä. Lohikannan on arvioitu olevan lähellä maksimaalisen saaliin tuottotasoa (MSY), mitä voidaan pitää biologisena vähimmäisrajana kalakannan suojelussa ja kestävässä käytössä. Kalastussäännöllä tulisi turvata lohikannan säilyminen kaikissa oloissa vähintään nykyisessä runsaudessaan.

Tornionjoen vesistön **meritaimenkannat** ovat olleet pitkään erittäin heikkoja, ja menneinä vuosikymmeninä meritaimenen lisääntyminen jopa loppui useissa sivujoissa. Tilanne edellyttää siten voimakasta meritaimenen suojelua kalastukselta, jotta kantojen tilassa päästäisiin edes tyydyttävälle tasolle. Tähän asti voimassa ollut kalastussääntö erillismääräyksineen ei ole kyennyt merkittävästi elvyttämään meritaimenkantoja, ja siksi uuden säännön tulee pystyä merkittävästi parempaan meritaimenen suojeluun.

Tornionjoen **vaellussiikakannan** tilaa pystytään arvioimaan jokisaaliiden perusteella. Erityisesti Kukkolankosken siiankalastusyhtymän lipposaaliit tarjoavat pitkän aikasarjan jokseenkin samanlaisena jatkuneesta kalastuksesta. Tosin on syytä muistaa, että lipposaaliiseen vaikuttavat muutkin tekijät kuin siikakannan tila, mm. vedenkorkeus. Vuosina 2006–2008 Kukkolankosken siikasaaliit ovat olleet vähäisiä. Kehitys on yhdenmukainen Pohjanlahdella havaitun siikasaaliiden pienenemisen kanssa. Kuluvan vuoden (2009) siikasaalis on ollut 1940-luvulla aloitetun tilastointijakson vähäisin. Viimeaikaisen jokisaaliskehityksen perusteella Tornionjoen vaellussiikakanta on siis heikentynyt.

Tornionjoen vesistön **paikallisista kalakannoista ja nahkiaiskannasta** on käytettävissä vähemmän tutkimustietoa kuin vaelluskalakannoista. Olemassa olevat tiedot eivät kuitenkaan viittaa olennaisiin kalastussäännön muutostarpeisiin. Harjuksen alamitan suurentaminen tehostaisi harjuksen kasvupotentiaalin hyödyntämistä.

Ehdotetun kalastussäännön yleiset vaikutukset

Ehdotus antaa mahdollisuudet reagoida vaelluskalakantojen tilan muutoksiin. Se, kuinka hyvin ehdotettu kalastussääntö käytännössä johtaa joustavaan sääntelyyn, riippuu kuitenkin molempien maiden sääntelystä vastaavien viranomaisten yhteistyöstä. Tähän vaikuttaa ratkaisevasti sopimusmaiden käsitysten yhteneväisyydet kantojen tilasta ja sääntelytarpeista. Ehdotuksen 16 §:ssä esitetään biologisiin olosuhteisiin pohjautuva vuosittainen sääntöjen tarkastusmekanismi. Periaate on hyvä, mutta sen toteuttamiseksi tarvitaan kuitenkin lisätietoja ja täsmennyksiä mm. kantojen seurannan raportoinnin edellytyksistä.

Ehdotus lisäisi **lohen** kalastusta sekä jokialueella että Tornionjoen edustan merialueella. Pyynnistä lohikantaan aiheutuvat vaikutukset riippuvat olennaisesti lohenkalastuksen tulevasta kehityksestä sopimusalueen ulkopuolella (Itämeren avomeri- ja rannikkokalastus) sekä lohien eloonjääntiin vaikuttavien muiden tekijöiden (M74, merivaelluksen alkuvaiheen kuolleisuus) kehityksestä.

Ehdotus tehostaisi todennäköisesti vain vähän **meritaimenen** suojelua kalastukselta. Suuri osa meritaimenista saadaan lohenkalastuksen sivusaaliina. Tämän vuoksi taimenen suojelua parantavien sääntökohtien (vapakalastuskauden myöhäistetty aloitus, alamitan suurentaminen, taimenen sisällyttäminen saaliskiintiöön vapa- ja lippokalastuksessa) vaikutus tulee ainakin osittain kumoutumaan lohenkalastusta vapauttavien sääntökohtien myötä (merialueen kalastuksen aikaistuminen kiinteillä pyydyksillä, jokikalastuskauden jatkuminen loppukesällä, viikkorauhoituksen lyheneminen, perinteisten pyyntimuotojen aiempaa vähäisemmät rajoitukset joessa). Sääntelyehdotus ei myöskään puutu tehokkaasti merialueen verkkokalastuksen ongelmaan pyydystä taimenia mm. siianpyynnin sivusaaliina. Erityisesti meritaimeneen kohdistuvan kalastuksen osalta (vapakalastus sulapaikoista ja pian

jäidenlähdon jälkeen, vapakalastus meritaimensivujokien suussa alku- ja keskikesällä) sääntöehdotus vähentäisi käytännössä ainoastaan jäidenlähdon jälkeistä kevätkalastusta. Meritaimenen lisääntymisjokien osalta meritaimenen suojelu jää rajajokisopimuksen 25. artiklan soveltamisen varaan.

Vaellussiian osalta kalastussääntöehdotus sallii kaikki tärkeimmät siiankalastuksessa käytettävät pyydykset niin meressä kuin joessakin. Merialueella rauhoituspiirit, verkkojen pituusrajoitukset ja verkkojen silmäkokorajoitukset rajoittavat jossain määrin siikaan kohdistuvaa kalastuspainetta. Myös joessa verkko-, lippo-, kulkuverkko- ja kullekalastuksen sääntely vähentää siikaan kohdistuvaa kalastuspainetta. Vastaavia rajoituksia on alueella ollut voimassa aikaisemminkin, mutta siikakannan tila on siitä huolimatta heikentynyt. Jokisuun ja joen kalastuksen sääntelyllä saattaa kuitenkin olla siikakannan tilaan vähäisempi vaikutus kuin etelämpänä Pohjanlahdella, vaellussiikojen syönnösalueella ja vaellusreiteillä, tapahtuvalla kalastuksella.

Muiden lajien kalastuksessa ehdotus merkitsisi mahdollisuutta harjuskannan aiempaa järkiperäisempään hyödyntämiseen. Muilta osin ehdotus ei luultavasti muuttaisi kalastuskäytäntöjä eikä kalastuspainetta.

Muut yleiskommentit

Euroopan yhteisön komission parhaillaan valmistelemalla Itämeren lohen hoitosuunnitelmalla saattaa olla merkittäviä vaikutuksia Tornionjoen lohikannan tulevaan hyödyntämiseen ja sääntelyyn myös rajajokisopimuksen kattamalla alueella. Komissio aikoo antaa esityksensä hoitosuunnitelmaksi lähiaikoina.

Kalastussääntöehdotus on laadittu lähinnä lohta ja taimenta silmälläpitäen. Muiden lajien kalastuksen kannalta ehdotus johtaa jossain määrin vaikeasti ymmärrettävään sääntelyyn. Esimerkiksi merialueella tapahtuvassa siian verkkokalastuksessa on 1.5. – 31.7. käytettävä enintään 90 millimetrin silmäkokoa, mutta muina aikoina vähintään 90 millimetrin silmäkokoa. Tällaisen sääntelyn tarkoitus ei helposti aukene satunnaiselle verkkokalastajalle. Lisäksi ehdotuksen pohjalta on epäselvää, pitääkö esim. 110 mm:n kulkuverkolla saatu vaellussiika vapauttaa. Ehdotuksen 10 §:n mukaan muita lajeja kuin lohta ja taimenta saadaan kalastaa vain sellaisilla kulku- ja kulleverkoilla, joiden silmäkoko on 80–100 millimetriä, kun taas 12 §:ssä todetaan, että täysimittaisena saatu kala on vapautettava, mikäli se on saatu kielletyllä pyydyksellä tai kalastustavalla. Epäselvyyksien välttämiseksi säädöksistä ja niiden perusteluista tulee tiedottaa hyvin.

Kalastussäännön yksityiskohtaiset kommentit

Yleiset määräykset; Tarkoitus (1 §)

On tarpeen esittää säännön yleiset tavoitteet. Tavoitteiden tulkintaongelmien ja siitä seuraavien ristiriitojen vähentämiseksi olisi perustelutekstissä hyvä esittää konkreettisia näkemyksiä esimerkiksi siitä, mitä ”kohtuullinen ja oikeudenmukainen tasapaino” tarkoittaa.

Yleiset määräykset; Soveltamisalue (2 §)

Sopimuksen piirissä olevan merialueen pieneneminen noin puoleen aiemman sopimuksen alueesta vähentää Tornionjoen vaelluskalakantoihin kohdistuvan

merikalastuksen sääntelymahdollisuuksia. Tutkimuslaitos toistaa tässä aiempien lausuntojensa ja laitoksen yleisen näkemyksen, jonka mukaan sääntelymahdollisuudet voitaisiin parhaiten turvata sisällyttämällä kaikki aiemman sopimuksen alueet rajajokisopimuksen piiriin. Sama koskee ehdotetun alueen etelä- ja kaakkoispuolelle Suomen puolelle jäävää ulkosaaristoa, jonka läpi Tornionjoen lohet vaeltavat matkallaan kutujokeen.

Sopimusalueen pientyminen Ruotsissa saattaa nykytilanteessa kuitenkin hyödyttää meritaimenkantoja, koska Ruotsin kansalliset säädökset mm. verkkokalastuskieltoineen alle 3 metrin syvyisessä vedessä tiettyinä vuodenaikoina suojelevat meritaimenta paremmin kuin sopimusalueelle ehdotetut kalastussäännöt.

Yleiset määräykset; Määritelmät (4 §)

Ehdotuksesta ei käy ilmi, miten varmistetaan sopimusneuvottelujen lähtökohta siitä, että kiinteä pyydys olisi rakenteeltaan lohien ja taimenten elävinä ja vahingoittumattomina vapauttamisen mahdollistava. Pyydykseen uineita kaloja kuolee tai vahingoittuu joko takertumalla pyydyksen materiaalina käytetyn hapaan silmiin tai pyydykseen uineen hylkeen saalistamina. Takertuneet kalat ovat hylkeille muita kaloja helpompaa saalista, joten hyljevahingot kasvavat, jos pyydys on silmillä pyytävä. Lohien takertuminen pyydykseen ja hyljevahinkojen määrä vaihtelee erityyppisten ja eri materiaaleista tehtyjen rysien välillä. Perinteisissä hylkeiltä suojaamattomissa rysätyypeissä kuolleiden tai vahingoittuneiden lohien osuus on jopa kymmeniä prosentteja saaliista.

Pyyntivälineet, kalastusajat ja vähimmäismitat; Sallitut pyydykset (6 §)

Ankkuroitujen verkkojen salliminen ”jokialueen hitaasti virtaavissa vesissä, suvannoissa ja järvissä” saattaa aiheuttaa tulkintaongelmia siitä, mitkä jokialueet luokitellaan sallittuihin alueisiin kuuluviksi.

Pyyntivälineet, kalastusajat ja vähimmäismitat; Pyydysten rakenne ja sijoittelu (8 §)

Ehdotukseen kirjattu 0,20 mm:n enimmäisvahvuus verkkohapaan langan vahvuudelle muun kuin lohien ja taimenen pyynnissä ei juurikaan vähennä riskiä lohien ja taimenien joutumisesta sivusaaliiksi muun kalan pyynnissä.

Pykälän loppupuolella käytetään termiä ”lohilippo”, kun taas 6 §:ssä lohien ja taimenen kalastuksessa sallittuina pyydyksinä mainitaan ”lippo”. Lohilippoa pyydyksenä ei ole määritelty missään kohtaa sääntöä. Näin ollen 8 §:ssä oleva teksti ”Mertaa, lohilippoa ja katiskaa lukuun ottamatta...” olisi parempi muuttaa muotoon ”Mertaa, katiskaa ja lohien ja taimenen kalastuksessa käytettävää lippoa lukuun ottamatta...”.

Pyyntivälineet, kalastusajat ja vähimmäismitat; Kalastuskausi ja rauhoitusajat (11 §)

Vapakalastuskesonkia koskevissa säännön perusteluissa todetaan, ettei kalastuskauden luvallisten pyyntipäivien määrässä tapahdu kokonaisuutena muutosta aikaisempaan. Käytännössä vakalastuksen määrä voi kuitenkin kasvaa selvästi muutoksen seurauksena. Viimeaikaisessa sääntelyssä lohien ja taimenen vakalastus on ollut sallittua toukokuun alusta lähtien, mutta käytännössä toukokuu ei ole lohienkalastuskesonkia, ja vakalastusta onkin harjoitettu tuolloin vain suppeasti joen alajuoksulla. Vesistön keski- ja yläjuoksu ovat osan toukokuusta jäässä ja lisäksi korkea tulva ja kylmä vesi heikentävät vakalastusmahdollisuuksia. Sen sijaan elokuun loppupuoli on vielä hyvää lohienkalastusaikaa, mistä syystä kalastuskauden pidennys lisää lohien vakalastuspainetta. Koska loppukesällä vesien viiletessä

taimeniakin saadaan keskikesää runsaammin saaliiksi, kalastuskauden pidennys on ristiriidassa taimenen suojelutavoitteiden kanssa.

Joulukuun puolivälin jälkeen muiden lajien kuin lohien ja taimenen vapakalastus olisi sääntöehdotuksen mukaan sallittua. Tämä mahdollistaa vapakalastuksen joen sulapaikoissa, mikä on käytännöllisesti katsoen pelkästään meritaimenen pyyntiä. Tarvittaisiin lisäpanostusta, jotta tämä normaalin kalastuskesäsongin ulkopuolinen, varsin erikoistunut pyynti saataisiin valvotuksi. Helpompi ratkaisu olisi kieltää vapakalastus koko talvikautena toukokuun puoliväliin (jolloin toukokuun lopulla mm. hauen vapakalastus olisi kuitenkin mahdollista) tai vaihtoehtoisesti toukokuun loppuun asti.

Tutkimuslaitoksen näkemyksen mukaan sekä sekä lohien että taimenen kalastuskauden tulisi merialueella päättyä samanaikaisesti elokuun lopussa. Syyskuussa lohta ei esiinny alueella käytännöllisesti katsoen lainkaan. Mikäli lohien ja taimenen pyyntiin soveltuvien pyydysten käyttö olisi sallittua vain elokuun loppuun, sääntö suojelisi paremmin uhanalaista meritaimenta.

Pyyntivälineet, kalastusajat ja vähimmäismitat; Vähimmäismitat ja kalojen vapauttaminen (12 §)

Sopimusehdotuksessa on esitetty lohien alamittasäädökselle perustelu, jonka mukaan ”koskeja pidetään biologisesti arvottomina ja niiden kalastus on siten suotavaa”. Kossit eivät ole monimuotoisuuden säilyttämistavoitteen näkökulmasta biologisesti arvottomia, vaikka ne ovatkin lähes pelkästään koiraita. Lohikantojen elpymisvaiheen jälkeen tulisi etsiä sellaisia sääntelyratkaisuja, joissa ei enää aiheutettaisi monimuotoisuutta kaventavaa valikointia kohdistuen mm. kalan sukukypsyyksikään tai vaellusajankohtaan. Alamittasäädöksenkin tulisi olla mieluiten sellainen, jossa sukukypsäksi tulleet lohet sallittaisiin kalastaa valikoimattomasti niiden koosta riippumatta. Osa koskeista on alle 50 sentin pituisia, jonka takia alamittaa olisi suotavaa muuttaa ehdotettua hieman pienemmäksi, esimerkiksi 45 senttiin.

Muut määräykset; Kalastussäännöstä poikkeavat määräykset (16 §)

Tutkimuslaitos tarvitsee pykälään kirjatun kalakantojen tilan vuosittaisen tarkastelun osalta lisäselvyyden siitä, mitä tutkimustietoa, missä muodossa ja millä aikataululla viranomaiset tulisivat tarvitsemaan.

Ylijohtaja

Eero Helle

Tutkimusjohtaja

Jaakko Erkinaro